

Сергієнко Н.П. кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології.

Емоційний стан працівників МНС на різних етапах професіоналізації

У статті представлений аналіз проблеми вивчення емоційного стану працівників МНС з різним стажем роботи.

Ключові слова: емоційний стан, стаж роботи, працівники МНС.

In the article the analysis of problem of study of the emotional state of workers of Ministry of emergency measures is presented with different experience of work.

Keywords: emotional state, experience of work, workers of Ministry of emergency measures.

Актуальність. Значення проблеми емоцій навряд чи має потребу в обґрунтуванні. Які умови й детермінанти не визначали б життя людини, внутрішньо, психологічно діючими вони стають лише в тому випадку, якщо їм вдається проникнути в сферу його емоційних відносин, переломитися, і закріпитися в ньому. Констатуючи в людині упередженість, без якої немислимий не один крок, емоції з усією очевидністю виявляють свій вплив на виробництві й у родині, у пізнанні й мистецтві, у педагогіці й клініці, у творчості й у щиросердечних кризах людини. Така універсальна значимість емоцій повинна бути надійною запорукою, як підвищеного інтересу до них, так і порівняно високого ступеня їхньої вивченості. Емоції це незвіданий об'єкт, якого не можна віднести до почуттів, тому що це миттєве явище.

Дотепер єдиної точки зору на природу емоцій не існує. Як і раніше інтенсивно проводяться дослідження, спрямовані на вивчення емоцій [6].

Кожна доросла людина знає, що таке емоції, тому що неодноразово їх випробовувала із самого раннього дитинства. Однак коли просять описати яку-небудь емоцію, пояснити, що це таке, як правило, людина

зазнає більших труднощів. Переживання, відчуття, що супроводжують емоції, важко піддаються формальному опису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день у психології в сфері емоцій починаються глобальні дослідження, тому що це задатки почуттів. І мова йде про те, як людина емоційно реагує на запропоновані життєві обставини. Раніше емоційні стани прирівнювалися до почуттів, але як говорять останні дослідження в цій темі - емоції це попередній стан.

Протягом тривалого часу психологи намагалися вирішити питання про природу емоцій. Проблемою емоцій займалися: Фрейд, І.Ф.Гербарт, С.Л.Рубінштейн, Є.Д.Хомська, В.М.Сумирно, А.І.Трохачев, В.К.Вілліонас, К.К. Платонов, А.Н.Леонт'єв і багато хто ін.

Ціль даного дослідження - вивчення особливостей емоційних станів у працівників МНС на різних етапах професіоналізації.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з інтенсифікацією виробництва й широким впровадженням нових технологій, змістовні характеристики праці істотно змінюються, у результаті чого праця стає емоційно насиченою, викликаючи постійну нервово-психічну напруженість. У таких професіях все більше домінуючого значення набувають емоційно-стресові стани, впливаючи на здоров'я працюючих.

У професійній діяльності людини на перший план виступають, і все більшою мірою домінують такі професійні дії, як контроль процесів керування, прийняття рішень часто в нестандартних ситуаціях. Корінна зміна, змістовних особливостей праці сприяло тому, що праця з фізично важкої трансформується в нервовопсихічне напруження [3].

В осіб, чия професійна діяльність має схильність до психоемоційної напруги, мають значення деякі характеристики психофізіологічної структури особистості, зокрема екстраверсія з імпульсивністю, тривожність, нейротизм.

Нерідко генезис психоемоційної напруги пов'язаний з негативними трудовими емоціями, які породжені суб'єктивним відчуттям примусового характеру роботи, а також відсутністю інтересу до її виконання. Тому психоемоційній напрузі при сенсорно-моторній діяльності більш піддаються особи, чия професійна діяльність пов'язана з несумісними умовами й ритмом праці, а також люди, що забезпечують завданням результат діяльності за рахунок мінімальної мобілізації працездатності.

Говорячи про роль емоцій у житті людини неправомірно порушувати питання, для чого, з якою метою хтось переживає емоції. Емоції ж виникають найчастіше мимоволі. Тому стосовно них можна поставити тільки питання: яка користь або шкода може бути людині від виникнення тої або іншої емоції (виходячи із призначених їм природою функцій)?.

Відповідаючи на це питання, варто враховувати, що позитивна роль емоцій не зв'язується прямо з «позитивними» емоціями, а негативна роль - з «негативними». Останні можуть служити стимулом для самовдосконалення людини, а перші - з'явитися приводом для благодущності. Багато чого залежить від цілеспрямованості людини й умов його виховання.

Думки вчених про значення емоцій і виконуваних ними функціях розходяться. Однак безсумнівна головна функція емоцій - їхня участь у керуванні поведінкою людини й тварин [7].

У стані емоційного порушення людина здатна на багаторазове збільшення фізичних зусиль. Іноді фізично слабка людина переборює перешкоди, доступні лише тренуваним спортсменам.

У процесі життєдіяльності на основі зовнішніх умов і генетичних передумов у людини формуються стійкі емоційні якості, емоційні особливості й властивості особистості.

У житті особистості велике значення мають емоційні стани. На певний період часу вони офарблюють всю психічну діяльність людини й

виявляються в настроях, що розрізняються по ступені інтенсивності, і афективних станах.

Емоційні стани не тільки залежать від характеру психічної діяльності, що протікає, але й самі впливають на неї. Гарний настрій, наприклад, активізує пізнавальну й вольову діяльність людини.

Емоційний стан може залежати від виконуваної діяльності, зробленого вчинку, від самопочуття, від прослуханого романсу й т.д.

В емоційних станах розкриваються як типові для людини особливості поведінки, так і випадкові, не характерні для нього психічні прояви. У типових для людини емоційних станах виражаються індивідуально-типологічні особливості особистості. Так, наприклад, меланхоліки схильні до тривалих мінорних настроїв, сангвініків відрізняє життєрадісний, бадьорий стан духу. Випадкові емоційні стани не відображають істотних особливостей особистості, вони викликані збігом обставин, особливостями сформованої ситуації. Виражений афективний стан, наприклад, при окремих умовах може виявитися в самої врівноваженої людини.

Для комплексної оцінки впливу праці на людину істотну роль грає сполучення об'єктивних і суб'єктивних факторів, що визначають задоволеність працею, ефективність діяльності, психоемоційний статус у процесі праці й ін.

Проведені в різних напрямках широкі соціально-гігієнічні й психологічні дослідження показують, що збільшується кількість професій і видів праці, у ході яких працюючі випробовують і психологічні перевантаження. Саме праця пожежних і відноситься до цієї категорії професій [4].

Праця пожежних сполучена з великою емоційністю, обумовлена особливостями їхньої діяльності [2]:

- безперервною нервово-психічною напругою, викликаною систематичною роботою в незвичайному середовищі (при високій

температурі, сильній концентрації диму, обмеженої видимості), постійною загрозою життю й здоров'ю (можливі обвалення палаючих конструкцій, вибухи пар і газів, отруєння отруйними речовинами, що виділяються в результаті горіння), негативними емоційними впливами (винос поранених і обпалених людей);

- великими фізичними навантаженнями, пов'язаними з демонтажем конструкцій і встаткування, прокладкою рукавних ліній, робота з пожежним устаткуванням різного призначення, виносом матеріальних цінностей, високим темпом роботи;

- необхідністю підтримувати інтенсивність і концентрацію уваги, щоб стежити за зміною обстановки на пожежі, тримати в полі зору стан численних конструкцій, технологічних агрегатів і установок у процесі виконання бойового завдання на палаючому об'єкті;

- труднощами, обумовленими необхідністю проведення робіт в обмеженому просторі (у тунелях, підземних галереях, газопровідних і кабельних комунікаціях), що ускладнюють дії, порушуючи звичні способи просування, робочі пози (просування поповзом, робота лежачи);

- високою відповідальністю кожного пожежного при відносній самостійності дій і рішень по порятунку життя людей, дорогого встаткування;

- наявності несподіваних і раптово виникаючих перешкод, що ускладнюють виконання бойового завдання.

Емоційний стан як явище характеризується цілісністю, є реакцією особистості на зовнішні й внутрішні стимули, служить проміжною ланкою між процесами й властивостями особистості й пов'язане з ними, на якийсь час характеризує своєрідність психічної діяльності й має певні тимчасові границі.

Емоційні стани залежать від безлічі факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Виділяють наступні фактори: зміни, що відбуваються в суспільстві; зміни, що відбуваються в людині (у його організмі); вплив

індивідуальних особливостей людини; вплив попередніх емоційних станів; вплив іншої людини; інформативність. Всі ці фактори впливають на стан не по черзі, а одночасно, комплексно. Емоційні стани можуть швидко мінятися, тому що дуже швидко змінюються фактори [1].

В своїй роботі, ми хотіли проаналізувати вплив на емоційний стан ще одного фактора - час перебування в тій чи іншій діяльності. В ході нашого дослідження була висунута гіпотеза, що стаж роботи впливає на емоційний стан працівника, тобто, чим довше людина перебуває в тій чи іншій діяльності, тим більше вона піддається психологічному перевантаженню.

Для рішення поставлених завдань нашими досліджуваними виступили особовий склад варт Київського РВ м. Харкова, у який входять ПЧ №27, №9, №36. У дослідженні брали участь 38 чоловік, Вік випробуваних 27- 48 років. Нами були визначені дві групи випробуваних: перша група - це працівники з стажем роботи до 5 років - 18 чоловік, друга група - це працівники зі стажем роботи більше 5 років - 20 чоловік. Для виявлення особливостей емоційного стану працівників МНС на різних етапах професіоналізації була проведена методика самооцінки психічних станів Г.Айзенка.

При вивченні психічних станів працівників МНС зі стажем роботи до 5 років були одержані наступні дані.

По шкалі тривожність:

- низький рівень тривожності спостерігається у 8 працівників МНС, що становить 44,4 %;

- середній рівень тривожності спостерігається у 6 працівників МНС, що становить 33,3 %;

- високий рівень тривожності спостерігається у 4 працівників МНС, що становить 22,3 %.

Отримані результати свідчать про те, що у працівників МНС переважає помірна тривога, що є природною й обов'язковою особливістю особистості й сприяє успішній професійній діяльності.

Результати отримані за шкалою фрустрації:

- низький рівень фрустрації спостерігається у 12 працівників МНС, що становить 66,7 %;
- середній рівень фрустрації спостерігається у 4 працівників МНС, що становить 22,2 %;
- високий рівень фрустрації спостерігається у 2 працівників МНС, що становить 11,1 %.

Результати свідчать про те, що у працівників МНС переважає низький рівень фрустрації, що говорить про підвищену самооцінку й ріст своєї впевненості, що може бути пов'язаний з тим, що вони ще мають не великий досвід своєї роботи.

Результати отримані за шкалою агресія:

- низький рівень агресії спостерігається у 10 працівників МНС, що становить 55,6 %;
- середній рівень агресії спостерігається у 6 працівників МНС, що становить 33,3 %;
- високий рівень агресії спостерігається у 2 працівників МНС, що становить 11,1 %.

Тобто отримані результати свідчать про те, що в цілому у працівників МНС переважає низький рівень агресії.

Результати отримані за шкалою ригідності:

- низький рівень ригідності спостерігається у 11 працівників МНС, що становить 61,1 %;
- середній рівень ригідності спостерігається у 5 працівників МНС, що становить 27,8 %;
- високий рівень ригідності спостерігається у 2 працівників МНС, що становить 11,1 %.

Отримані нами результати свідчать про те, що більша виразність низького рівня ригідності у працівників характеризується тим, що вони швидко реагують на зміну ситуацій, обставин.

При вивченні психічних станів співробітників МНС зі стажом роботи більше 5 років одержали наступні дані.

По шкалі тривожність:

- низький рівень тривожності спостерігається у 5 працівників МНС, що становить 25 %;
- середній рівень тривожності спостерігається у 9 працівників МНС, що становить 45 %;
- високий рівень тривожності спостерігається у 6 працівників МНС, що становить 30 %.

Отримані результати свідчать про те, що в працівників МНС також переважає помірна тривога, що сприяє успішній професійній діяльності, але спостерігається тенденція росту високого рівня тривожності.

Результати отримані за шкалою фрустрації:

- низький рівень фрустрації спостерігається у 6 працівників МНС, що становить 30 %;
- середній рівень фрустрації спостерігається у 11 працівників МНС, що становить 55 %;
- високий рівень фрустрації спостерігається у 3 працівників МНС, що становить 15 %.

Результати свідчать про те, що в працівників МНС переважає середній рівень фрустрації, що говорить про схильність до зниження самооцінки й росту непевності в собі.

Результати отримані за шкалою агресія:

- низький рівень агресії спостерігається у 5 працівників МНС, що становить 25 %;
- середній рівень агресії спостерігається у 12 працівників МНС, що становить 60 %;
- високий рівень агресії спостерігається у 3 працівників МНС, що становить 15 %.

Тобто отримані результати свідчать про те, що в цілому у працівників також переважає низький рівень агресії.

Результати отримані за шкалою ригідності:

- низький рівень ригідності спостерігається у 4 працівників МНС, що становить 20 %;
- середній рівень ригідності спостерігається у 3 працівників МНС, що становить 15 %;
- високий рівень ригідності спостерігається у 13 працівників МНС, що становить 65 %.

Отримані нами результати свідчать про те, більша виразність високого рівня ригідності в працівників МНС може ускладнювати відносини з навколишніми, тому що особистість стає реактивною, імпульсивною, погано управляє собою.

Для одержання загальних даних за методикою ми провели розрахунок t-критерію у двох групах по Стьюденту, дані відображені в таблиці 1.

Таблиця 1

Середні показники психічних станів у співробітників МНС на різних етапах професіоналізації (бали)

Види психічних станів	Працівники зі стажем до 5 років	Працівники зі стажем більше 5 років	t	p
Тривожність	8,5± 3,9	4,1± 3,1	2,09	0.05
Фрустрація	9,1± 6,5	6,1± 7,07	1,5	-
Агресивність	11,6± 3,5	10,4± 3,1	1,08	-
Ригідність	9,1± 7,3	8,8± 6,6	1,2	-

З таблиці видно, що спостерігаються достовірні відмінності за шкалою тривожності, а саме у працівників зі стажем роботи до п'яти років більш

високі показники, ніж у працівників, які мають стаж роботи більше п'яти років. Тобто, вони схильні сприймати загрозу своєї самооцінки та життєдіяльності у великому діапазоні ситуацій та реагувати вираженим станом тривожності, також вони занепокоєнні в самих різних життєвих ситуаціях, у тому числі й таких, де ніщо до цього не привертає.

Отримані результати свідчать про те, що у працівників МНС, які мають стаж роботи більше п'яти років загальне емоційне самопочуття стає більше рівним: як правило, немає різких афективних спалахів, які нерідко можуть виникати; немає також і миттєвого судження про людей, їхніх якостей і рисах, таких необґрунтовано утворюючих пристрастей, які властиві людям.

Висновки.

Отримані результати свідчать про те, що:

1. у групах працівників МНС (не залежно від стажу роботи) переважає помірна тривога, що є природною й обов'язковою особливістю особистості й сприяє успішній професійній діяльності;

у працівників МНС зі стажем роботи до 5 років переважає низький рівень фрустрації, що говорить про підвищену самооцінку й ріст своєї впевненості, а в працівників МНС зі стажем роботи більше 5 років переважає середній рівень фрустрації, що говорить про схильність до зниження самооцінки й росту непевності в собі;

у цілому в групі працівників зі стажем роботи до 5 років переважає низький рівень агресивності. Спостерігаються достовірні розходження показників низького рівня агресії це може пояснюватися їхнім прагненням до домінування. З іншої сторони ми бачимо тенденцію середнього й високого рівня агресивності в працівників МНС зі стажем роботи більше 5 років, що може виступати як захистом, давати психологічну компенсацію й розрядку, підвищуючи почуття впевненості в собі;

що більша виразність низького рівня ригідності в працівників МНС зі стажем роботи до 5 років характеризується тим, що вони швидко реагують на

зміну ситуацій, обставин, а в працівників МНС зі стажем роботи більше 5 років більша виразність високого рівня ригідності може ускладнювати відносини з навколишніми, тому що особистість стає реактивної, імпульсивної, погано управляє собою.

Отримані результати підтверджують нашу гіпотезу, а саме те, що чим довше людина перебуває в тій чи іншій діяльності, тим більше вона піддається психологічному перевантаженню.

Психічні стани можуть виступати і як причини, і як наслідки якої-небудь дії, вчинку, діяльності. Вони можуть бути причинами й наслідками яких-небудь переживань, подій у психічному житті людини. Психічні стани, у порівнянні з особливостями особистості, почуттями, вольовими якостями, як ситуативне і як менш стійке психічне явище, у більшій мірі піддаються "випадковим" впливам. Психічний стан, наприклад, може бути не характерний для даної людини, тобто бути відносно випадковим. В інших випадках психічний стан виникає необхідно й закономірно.

Праця пожежних сполучена з великою емоційністю, обумовлена великими фізичними навантаженнями, труднощами, обумовленими необхідністю проведення робіт в обмеженому просторі, наявності несподіваних і раптово виникаючих перешкод, що ускладнюють виконання бойових завдань, тому, тема вплив психічних станів пожежних на їхню професійну діяльність є актуальною.

Список літератури

1. Коробейников М.П. Психология человека в экстремальных условиях / Коробейников М.П. // – Л.: Наука, 1978. с. 9 - 84.
2. Космополинский Ф.П. Эмоциональный стресс при работе в экстремальных условиях / Космополинский Ф.П // - М.: Медицина, 1976. с. 191.

3. Лебедев В.И. Личность в экстремальных условиях / Лебедев В.И. // - М.: Политиздат, 1989. с. 303.
4. Медведев В.И. Устойчивость психических и физических функций человека при действии экстремальных факторов / Медведев В.И. // – Л.: Наука, 1992. с.44-50.
- 5.Тимченко А.В. Психологические аспекты состояния, поведения и деятельности людей в экстремальных условиях и методы их коррекции / Тимченко А.В. // – Харьков, 1997. с.184.
6. Симонов П.В. Физиологические особенности положительных и отрицательных эмоциональных состояний / Симонов П.В. // – Л.: Наука, 1972. с.57-61.
7. Якобсон П.М. Психология чувств и мотиваций: Избр.психол.тр. / под ред. Борисовой Е.М. М.: ин-т практ.психол. // – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1998. с.304.